

Otevírací doba

květen, červen, září: sobota, neděle, 10–18 hodin
červenec, srpen: denně, 10–18 hodin

Správa hradu

Národní památkový ústav, státní zámek Ratibořice,
Ratibořice 1, 552 03 Česká Skalice

Provozovatel hradu

Sdružení pro Vízmburk, z. s., Havlovice 38, 542 32 Úpice,
www.vizmburk.cz

Expozice Příběh ztraceného hradu

MŠ a ZŠ Havlovice, čp. 38, otevřeno pouze po předchozí
telefonické domluvě na tel. 777 005 790

GPS souřadnice

N 50.4851178°, E 16.0498347°

Více informací na

www.hrad-vizmburk.cz
www.vizmburk.cz

V roce 2022 vydal Národní památkový ústav, územní
odborné pracoviště v Josefově.

Publikace vznikla v rámci výzkumné činnosti NPÚ financované
z institucionální podpory Ministerstva kultury na dlouhodobý
konceptní rozvoj výzkumné organizace (IP DKRVO).

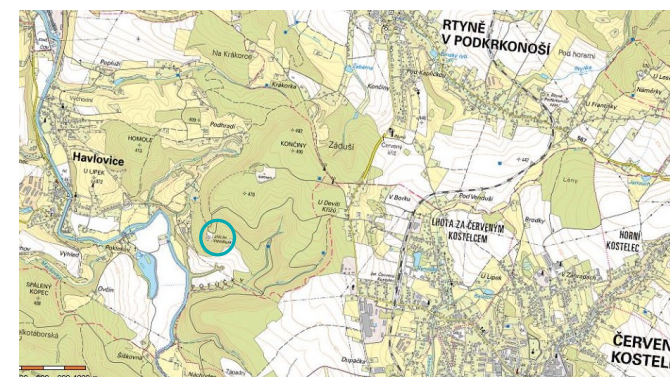

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE
V JOSEFOVĚ

Text: Jiří Balský, Jiří Slavík
Fotografie: NPÚ, ÚOP v Josefově.
Mapa: ©ČÚZK.
Tisk: fronte s.r.o.

ISBN 978-80-88226-30-7

ARCHITEKTURA HRADU

Vízmburk byl postaven na jižním konci postupně se zužující
ostrožny, ze tří stran dobře chráněné vysokým strmým svahem.
Přístup k hradu vedl ze severu přes dosud nedostatečně pro-
bádané předhradí s vlastním obranným valem a zatím ne-
prokázanou branou. Od předhradí byl hrad oddělen dvěma
příkopy a mezilehlým skalním hřebenem. Na tomto hřebeni
stála brána, při které byla nalezena mimo zbytky drobné
stavby i chlebová pec, dnes již zaniklá. Další brána stála na
severozápadním okraji parkánu. Parkán tvořil předpolí vnitřní
hradby a sám byl chráněn slabší hradbou. Z této brány vedla
přístupová cesta parkánem pod velkou věží a dál podél západní
vnitřní hradby k bráně poslední, která byla součástí vnitřní
hradby a ústila do jihozápadního rohu nádvoří. Samotný hrad
byl postaven na nepravidelném oválném půdorysu. K výstavbě
hradů byl používán místní bílý pískovec, většina ostění, kle-
nební konzoly a žebra byly vyrobeny z pískovce červeného.

V době výstavby hrad zřejmě tvořila mohutná válcová věž
na severozápadě, částečně vystupující před až 2,5 m silnou
obvodovou hradbu, jež chránila podsklepený palác na nejbez-
pečnější jihovýchodní straně hradu a nádvoří. Jedná se o tzv.

bergfritový typ hradu, kde hlavní věž (bergfrit) měla sloužit
jako poslední útočiště obránců. Věž má úctyhodné dimenze –
její vnější průměr je 11 m, síla zdi 4 m. Původní výška mohla
být až 25 m, dodnes se dochovala do úrovně podlahy 1. patra
ve výšce 7,3 m. Sloužila také k pohledové kontrole okolí
a ochraně hradu ze směru přístupu. Zajímavostí je drobná
komora v síle zdi, přístupná z přízemí věže. Její účel je
nejasný, uvažuje se o funkci trezoru či záchodu.

V přízemí nejstaršího jižního paláce se nacházela tzv. konzo-
lová místnost, nazvaná podle konzol, které nesly žebrovou
klenbu o dvou křížových polích. Nad ní bylo plochostropé
patro, vytápěné od 14. století kachlovými kamny. Hlavní
reprezentační prostory se zřejmě nacházely v prvním, resp.
druhém patře východního paláce. Podle nálezů fragmentů
okenních kružeb, klebních svorníků a žebel se zde nacházel
hlavní sál o rozměrech cca 15 x 7 m, sklenutý třemi poli křížové
žebrové klenby. I tyto prostory byly zřejmě vytápěny kachlo-
vými kamny, ačkoliv na počátku existence hradu ve 13. století
zde lze předpokládat teplovzdušné vytápění, obsluhované
ze dvou komor v mezipatře nad jihovýchodními sklepy.

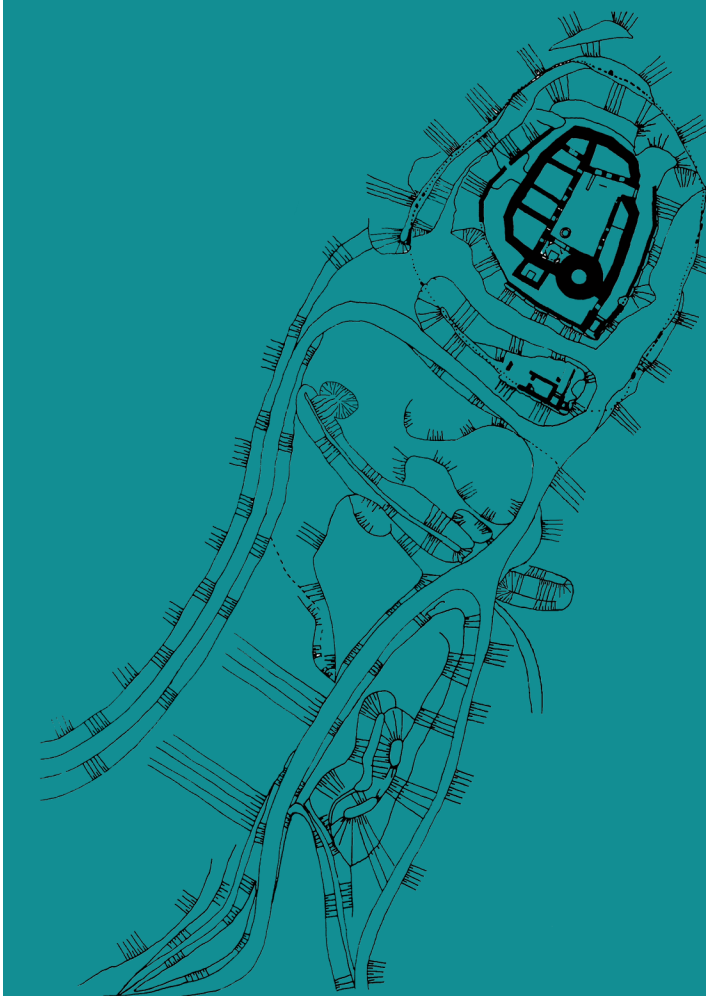
V dalších stavebních etapách ve 14. století došlo k prodlou-
žení paláce podél východní hradby a byl postaven západní
palác s napůl zahloubenou místností přístupnou dodnes
zachovaným hrotitým portálem. Hrad doplnila i tzv. kovárna,
menší klenutá stavba přiléhající k vnější straně severního
úseku hradby, která nejspíše byla nejstarší kuchyní.
Pravděpodobně v 15. století byl stavební vývoj hradu
dokončen stavbou dymníkové kuchyně, vložené mezi
východní palác a věž. Paláce byly určitě nejméně jedno-
patrové, přičemž dochované trámové kapsy a torza dveřních
výklenků dokládají, že první patra byla přístupná z dřevěných
pavlačí vysazených do nádvoří. Střechy byly podle nalezených
hřebíků, tzv. šindeláků, kryty dřevěným šindelem.

V severní části nádvoří o rozměrech 11 x 20 m se nachází
hradní cisterna, do které byla pravděpodobně sbírána dešťová
voda. V ploše celého nádvoří se dochovala autentická kamenná
dlažba, vyspádovaná jak směrem k cisterně, tak ke kanálku,
původně krytému kamennými deskami, který odváděl deš-
ťovou vodu bránou ven z hradu.

**POSTUPNÁ OPRAVA HRADU A TRVALÉ
ZASTŘEŠENÍ, SDRUŽENÍ PRO VÍZMBURK, Z. S.
JAKO SPRÁVCE HRADU**

Vízmburk je státní hrad ve správě Národního památkového
ústavu, který v roce 2006 zahájil zabezpečovací práce
k zajištění nejvíce ohrožených částí zříceniny. Péči o hrad
v současnosti zajišťuje Sdružení pro Vízmburk, z. s., které ho
má od roku 2012 v pronájmu. Stará se o návštěvníkový provoz,
kulturní program, průběžnou údržbu hradního areálu i jeho
postupnou obnovu. V roce 2012 byla zpracována koncepce
trvalého zastřešení hradu, na kterou navázalo zpracování
projektové dokumentace. Podle ní byla v roce 2013 nad
západním křídlem hradu postavena pultová střecha. Stejným
způsobem byl v roce 2020 zastřešen celý hrad. Od roku 2014,
kdy byl hrad Vízmburk v omezeném režimu poprvé oficiálně
zpřístupněn veřejnosti, probíhaly rekonstrukční a zajišťovací
práce na hradním zdivu – doplněno a zpevněno bylo zdivo
věže, následovala obvodová hradba a vybrané úseky
vnitřního hradu. Jednalo se o složitý proces, při kterém bylo
opravováno zvětralé zdivo, jehož líc bylo často nezbytně
přezdívat a doplňovat tak, aby se nadále nerozpadalo.

V roce 2015 byla ve spolupráci s obcí Havlovice a díky
finanční podpoře Nadace ČEZ otevřena stálá expozice
archeologických nálezů *Příběh ztraceného hradu*, která se
nachází v budově Základní a mateřské školy v Havlovicích.
Expozice návštěvníkovi představuje hrad Vízmburk a život
na něm prostřednictvím archeologických nálezů z výzkumu
hradů.

VÍZMBURK
STÁTNÍ HRAD

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM 1972–1984

Další historie hradu se začala psát až v roce 1972, kdy byl zahájen rozsáhlý archeologický výzkum Archeologického ústavu ČSAV pod vedením PhDr. Antonína Hejny, CSc. (1920–1986). Celá generace mladých archeologů a studentů se zúčastnila ojedinělého výzkumu, kdy se o Vizmburku rovněž hovořilo jako o „východočeských Pompejích“.

Před zahájením archeologického výzkumu se na zalesněném pahorku rýsovaly pouze nepatrné zbytky zdí. Původně se předpokládalo, že zde budou zjištěny pozůstatky dřevohlíněných staveb s minimem kamenných konstrukcí. V průběhu archeologického výzkumu byly oproti očekávání odhaleny pozůstatky gotického hradu, jehož zdívo dosahovalo v některých místech výšky až 8 m. Kromě objevu samotného hradu s množstvím architektonických článků zde bylo získáno velké množství archeologických nálezů, které vypovídají o životě posledních obyvatel hradu. Patří mezi ně například kamenné koule dělové i nahrubo opracované do praku, měděný kotel, manikúra či náprstek. V roce 1984 byl výzkum po odkrytí jádra hradu ukončen. Archeologické nálezy nebyly kompletně zpracovány, což ztěžuje jejich interpretaci. Naše představa o podobě hradu v době jeho zániku tak zůstane do vysoké míry hypotetická a zřejmě nikdy už nedokážeme přesně popsat podobu jednotlivých vnitřních prostor hradu, především těch obytných a reprezentačních.

Pískovcový prvek se zvířecí figurou, pravděpodobně z věže.

15. století bylo připojeno k náchodskému panství. V roce 1545 je Vizmburk při prodeji náchodského panství zmíněn jako pustý hrad. Lze předpokládat, že po poboření a vypálení v roce 1447 byl hrad používán i jako zdroj stavebního materiálu a postupně zanikal a mizel ze zřetele lidí, až zdi a stavební rum téměř skryl les. Přesto se o Vizmburku vědělo a v 19. století, kdy dochází k oživení zájmu o historii a památky, byl i „turisticky“ příležitostně navštěvován, jak o tom svědčí dnes již zaniklý nápis na vnitřní straně ostění hrotitého portálku vedoucího z nádvoří do jižních sklepů. Křídou psaný nápis s datem 20. října 1829 a jmény Regner, Müller a Vith svědčí i o tom, že v první třetině 19. století ještě bylo sklepení přístupné. Oněmi podepsanými návštěvníky byli rodák z mlýna pod hradem P. Josef Regner-Havlovický, v té době zámecký kaplan v Náchodě, zámecký důchodník Jan Müller a náchodský kněz P. Jan Vít. Je možné, že s nimi hrad navštívil i vlastenecký kněz a historik Josef Myslimír Ludvík, který sklepy popsal ve svém rukopisu o památkách Náchoda.

ve funkci dlouho nesetřval. Hned v následujícím roce 1304 ho v Praze zavraždil jeho souseď Jan Vlk, kterého měl Tas neprávem odsoudit k životu psance a připravit ho o majetek.

Dědicem celého panství se stal Tasův syn Jaroš, který kromě statků zdědil i prchlivou povahu. O jeho sporech se zderazským klášterem, který měl na Trutnovsku pozemkové majetky, se dozvěděl samotný papež. Jaroš nakonec své majetky prodal a roku 1309 je jako majitel hradu zaznamenán Milota z Pnětluk a Vizmburku. Dalším majitelem hradu byl Arnošt z Hostyně, který jej před rokem 1330 směnil s pány z Dubé za Pardubice. Drželi jej společně bratři Hynek Crha, Hajman, Hynek Hlaváč a Václav. O této směně jsme informováni listinou Karla IV., který ji roku 1357 dodatečně vydal pro svého arcibiskupa Arnošta z Pardubic, syna Arnošta z Hostyně.

V roce 1336 si bratři společný majetek rozdělili a vizmburské panství připadlo Hynku Crhovi, který hrad držel do roku 1347. Dále hrad patřil až do svého zániku po tři generace jeho potomkům.

Posledním majitelem hradu se stal roku 1420 Jiří z Dubé a Vizmburku. Jiří byl obratným politikem, který se v době husitských válek střídavě stavěl po bok sirotčí šlechty či císaře Zikmunda. Roku 1436 získal od císaře Zikmunda další statky ve východních Čechách: Vildštejn, Chotěboř, Drobovice a Žleby, na kterých se Jiří usídlil a kde roku 1450 bez potomků zemřel. Zatímco se Jiří z Dubé a z Vizmburku věnoval vysoké státní politice, byly jeho statky na severovýchodě Čech řízeny správci, kteří spolu s posádkami okolních hradů podnikali loupežné výpravy do sousedního Slezska a Lužice. Ačkoliv tyto nájezdy citelně škodily slezským a lužickým městům, nedošlo díky jeho obratné politice k otevřenému konfliktu. Hrad Vizmburk byl napadanými městy a knížaty spolu s dalšími hrady v okolí vykoupen a zbořen.

O zániku hradu se ve *Starých letopisech českých* uvádí k roku 1447: *...téhož roku po sv. Duchu všechna knížata slezská spolu s městy Vratislaví, Svidnicí, Zhořelcem, Budyšínem, Žitavou a dalšími městy, která jim patřila, vytáhli, a když mezi sebou sebrali peníze, vykoupení od pánů a zemanů hrady, ze kterých jim silně škodili a loupili, jako Vizmburk pana Jiříka Vizmburského z Dubé, Adršpach pana Hynka Červenohorského, Žacléř patřící kdysi panu Hanušovi z Varnsdorfu, Belver a Skály pana Jana Salavy. Hrady zaplatili hotovými penězi a pak je zbořili a zničili. Ale vesnice a platy z nich všem uvedeným pánům ponechali.*

Vizmburské panství patřilo po roce 1450 Jiřímu z Poděbrad a poté jeho synovi Jindřichovi, knížeti z Minstrberka. Na konci

HISTORIE HRADU

Jméno hradu Vizmburk je poprvé uvedeno v Dalimilově kronice k roku 1279 v podobě predikátu Tasa z Vizmburku. Tas pocházel z významného rodu erbu zlatého třmene, který se významnou měrou podílel na kolonizaci severovýchodních Čech ve 13. století v oblasti středního a dolního toku Úpy a také horního toku Metuje. Příslušníci tohoto rodu zastávali významné funkce ve správě královského majetku – působili jako kasteláni na královských hradech. Centrem jejich držav bylo území kolem středního a dolního toku řeky Úpy.

Samotné jméno hradu se v historických pramenech a literatuře objevuje v mnoha podobách. Setkáváme se s variantami *Visseberg, Wyssenburg, Wissumburg, Wizenburch* či *Vissinburg*. August Sedláček ve svých *Hradech, zámcích a tvrzích Království českého* užívá v roce 1887 název *Visseburg* a k původu názvu uvádí: *hrad Visseburg (původně Wisseburg, tolik jako Weissenburg neb Bělohrad)*. V průběhu 20. století se název ustálil na variantách *Vízmburka* a *Vizmburk*.

Tas z Vizmburku je prvním známým majitelem hradu. Poprvé je zmíněn v Dalimilově kronice, která líčí k roku 1279 boje českých pánů proti vojskům markraběte Otty Braniborského. Snad za svoji oddanost české koruně zastával Tas následně důležité posty ve správě královských majetků v Polsku, např. byl kastelánem v Krakově a Sandoměři či později starostou na Kujavách a v Pomořanech, které v té době náležely českému království. Roku 1303 Tasova kariéra dosáhla vrcholu. Stal se podkomořím českého království. Tato funkce náležela nejmocnějším mužům království z okolí samotného krále. Tas však

Hrad Vizmburk stojí uprostřed lesů na úzkém ostrohu neda-leko Havlovic asi 100 metrů nad ohbím řeky Úpy. Založen byl někdy ve 2. polovině 13. století, pravděpodobně Tasem z Vizmburku z rodu erbu zlatého třmene, který kolonizoval území podél středního toku Úpy. Nesporně bohatý šlechtic s vysokým postavením u dvora krále Václava II. si zde nechal postavit reprezentativní bohatě vybavené sídlo, což dokládají četné nálezy architektonických článků. Poslední majitel hradu před jeho zničením Jiří z Dubé a Vizmburku přesídlil v roce 1437 na nově získané panství Žleby, které bylo blíž Praze. Vizmburk a jeho další statky na severovýchodě Čech od té doby spravovali dosazení správci. V neklidné době po husitských válkách docházelo k loupežným nájezdům posádek českých pohraničních hradů do Slezska. V roce 1447 proto slezská a lužická města a knížata některé hrady včetně Vizmburku vykoupila a pobořila. Od té doby hrad pustnul, zanikal a nakonec ho skryl les.

Na konci 19. století se Vizmburk jevil jako zalesněný pahorek s patrnými příkopy a několika ze země vystupujícími zdmi včetně prohlubně v místě vnitřního prostoru věže. O to větší bylo překvapení, když se v průběhu archeologického výzkumu v letech 1972–1984 podařilo odhalit rozsáhlé torzo se zachovanými zdmi až do výše 8 m na úrovni 1. patra, včetně hradní cisterny či dochovaného původního dláždění nádvoří. Vizmburk se tak stal významným dokladem hradního stavitelství bohatnoucí šlechty za vlády posledních Přemyslovců a nástupu Lucemburků na český trůn. Během archeologického výzkumu i po jeho ukončení byl hrad až do nedávné doby zajištěn pouze provizorně a odkryté, neošetřené zdívo zvětrávalo a rozpadalo se. Od roku 2006 bylo postupně opravováno a v nezbytné míře doplňováno. V roce 2013 byla nad západním palácem postavena první trvalá střecha. Tímto způsobem byl do roku 2021 postupně opraven a zastřešen celý hrad, který tak již dále nechátrá a stal se bezpečným a poučným místem pro milovníky historie a hradních zřícenin.

